

2. Rané císařství

- ▶ Primární informativní funkci plnil na císařských ražbách portrét panovníka nebo i podobizna jiných členů jeho rodiny, případně vladařovo jména
- ▶ Sekundární informativní fce byla spjata se státní propagandou

Legenda

- ▶ Obsahuje **úřední jméno** vládnoucího císaře a jeho **titulaturu**
- ▶ **Úřední jm. = čestná + osobní jména**
- ▶ Čestná jména: **IMP**erator **CAES**ar **AVG**ustus

IMPerator

- ▶ Tzv. *praenomen imperatoris*, které Octavianus v r. 38 př. Kr. přijal a odložil původní Gaius
- ▶ Titul *imperator* se objevuje jako první část císařova úředního jména pravidelně až od Vespasiana

CAESar

- ▶ Původně *cognomen* C. Iulia Caesara, které Octavianus a další císařové iulsko-claudiovské dynastie převzali
- ▶ Pozdější panovníci užívali caesar jako druhé části svého úředního jména

AVGustus

- ▶ Čestný titul „vznešený“ – součástí úředního jména od r. 27 př. Kr.
- ▶ AVGG: dva spoluvladaři
- ▶ AVGGG: tři spoluvladaři

Lícní legenda

- ▶ Uspořádána nejčastěji dle schématu: IMP CAES osobní jména císaře AVG někdy tzv. vítězná jména + titulatura, která může pokračovat i na rubu mince
 - ▶ Titulatura = nejvyšší pontifikát (Pontifex Maximus), tribunská moc (Tribunica Potestate), konzulát (COS), vítězná aklamace (tzv. imperia: IMP+číslovka), čestný titul Otec vlasti (Pater Patriae), vzácně i cenzorská (CENSor) či prokonzulská (PRO-COS) moc
- ▶ Úplnost císařova jména ani úplnost titulatury **nebyla pro všechny mince závazná**
- ▶ **Lícní legenda** = úřední dokument, který zlistiňuje oficiální pojetí panovnické moci

Císař jako *princeps* a císař z boží milosti

- ▶ Teoreticky: do sklonku 3. stol. po Kr. římscí císařové vládli jako *princeps* (=první občan ve státě)
- ▶ »Proto myšlenka vlády boha=císaře se v římských legendách ukazuje až v 2.pol. 2. stol. »přibýly 2 další tituly: ***Pius Felix***
- ▶ ***Pius Felix*** = Zbožný Šťastný... ale je třeba chápat:
Pius = Dobrotivý, Milostivý; *Felix* = Šťěstí poskytující

Pius Felix

- ▶ **Pius** : jako první užívá přídomek *pius* pro své osobní vlastnosti císař **Antonius Pius**
 - ▶ později jde o **čestný titul císaře** (bez konkrétního vztahu k jeho vlastní povaze)
- ▶ **Felix** : poprvé za císaře Commoda
 - ▶ Později v lícních legendách u dalších císařů ve spojení *Pius Felix*

Absolutní monarchie – vláda boha-císaře

- ▶ třetí čtvrtina **3. stol. po Kr.**
- ▶ Místo císařova jména uváděna zosobněná
UDATNOST = **VIRTUS**
 - ▶ Např.
 - ▶ VIRTUS POSTUMI AVG (Postumus= uzurpátor římského trůnu;
umírá 269 po Kr.)
 - ▶ VIRTUS PROBI AVG (276-282 vláda císaře M. A. Proba)

Portrét

- ▶ Typologicky rozmanitý, provedení však podléhá pravidlům
- ▶ Císař na aversu zpravidla v profilu
- ▶ Někdy v poloprofilu (tj. ze $\frac{3}{4}$ zředu) nebo *en face* (tj. zředu)
- ▶ Hlava vladaře obrácena vpravo či vlevo
- ▶ Poprsí může být z předního nebo zadního pohledu

Hlava panovníka

1. prostovlasá
2. ozdobená

Prostovlasá hlava panovníka

- ▶ často na mincích z 1. pol. 1. stol. po Kr.
- ▶ po Neronovi jsou neozdobené hlavy jen vzácně a spíše jen na zlatých ražbách
- ▶ prostovlasé hlavy vladařů mizí z mincí ve 2. století
- ▶ jako prostovlasí se dále portrétovali následníci trůnu a někdy zbožnění předchůdci panovníka (tzv. *Divi*)

Ozdobená hlava panovníka

- ▶ Na líci raných mincí zcela běžná
- ▶ Typy:
 - ▶ **vavřínový věnec**
 - ▶ **paprskovitá koruna**
 - ▶ **dubový věnec**
 - ▶ **věnec z klasů**

Vavříňový věnec

- ▶ Nejvyšší vyznamenání pro vítězného vojevůdce, který jej míval na hlavě při triumfu
- ▶ Po r. 36 př. Kr. vavříňový věnec oficiálním odznakem vládnoucího panovníka
- ▶ Dvě ratolesti vzadu na šíji spojeny zauzlenými stužkami, délka stužek různá, uspořádání rozmanité
 - ▶ **Divus Claudius, říjen/prosinec r. 54**

Paprskovitá koruna

- ▶ *Corona radiata* (lat.) = hlava s paprsky
- ▶ Stuhou zauzlenou kolem hlavy
- ▶ 1. stol. po Kr. zdobila hlavy zesnulých, po smrti zbožněných císařů
- ▶ !!! **xxx** císařové **Vespasianus, Titus, Nerva** i na posmrtných ražbách s vavřínovým věncem
- ▶ za Nerona – změna funkce: užívána k označení dvounásobku některých nominálů (**měděný dupondius**, ale i výjimky)
- ▶ pol. 3. stol. vzácně i pro **dvousestercie**
- ▶ **dvoudenáry** (tzv. **antoninianus**) – r. 215 razí Caracalla

Různé typy antoniniánů

Papřskovitá koruna

- ▶ Nero, dupondius, r. 64

- ▶ Postumus, antoninianus, pol. 3. stol.

- ▶ Postumus, dvousestercius, pol. 3. stol.

Dubový věnec

- ▶ *corona civica* = občanský věnec (vojákům za záchranu občana v boji)
- ▶ na hlavě císaře na mincích ZŘÍDKA!
- ▶ na některých ražbách císaře **Augusta, Tiberia, Galby**
 - ▶ **Tiberius, dupondius nebo as,**
v letech 14 – 21 po Kr.
(*corona civica* na rubu mezi vavříny)
- ▶ ČASTĚJI na rubu mince:
 - ▶ Uvnitř věnce nápis – **OB CIVES**

Věnec z klasů

- ▶ Nepatří k odznakům panovníka
- ▶ Symbolizoval totožnost zasvěcenců do eleusinských mystérií s bohyní Déméter
 - ▶ Císař eleusinským zasvěcencem (Hadrián, Gallienus)
– na mincích příležitostně i věnec

Lví kůže – zřídka!

- ▶ Na hlavě císaře Commoda, který se ztotožňoval s Herkulem
- ▶ Na slavnostních ražbách Galliena a Postuma

Poprsí císaře

- ▶ Až do nástupu císaře Galby (68-69 po Kr.) převládá v mincovním portrétu panovníkova hlava
- ▶ Buď jen část ramen nebo hrud' vladaře
- ▶ Buď v tzv. heroické nahotě nebo více či méně oděná
- ▶ Císařovny VŽDY jen oděné!

Oděné poprsí

- ▶ Oděv naznačen často jen draperií přes rameno
- ▶ Na rameni někdy aegis=šupinatá kůže
- ▶ **Egida - ochranný Diův štít s hlavou Medúsy tzv. gorgoneion** (převzat císaři od Ptolemaiovců)
- ▶ **Šupinatý krunýř** s tzv. křídly = **pteryges** = koženými proužky k ochranně ramen
- ▶ Přes krunýř může být velitelský plášť (**paludamentum**)

Poprsí v heroické nahotě

- ▶ Zdobení řemen **balteus** sloužící pro krátký meč **parazonium**
- ▶ !!Poprsí s přilbou na hlavě v pol. 3. stol., císař vybaven i štítem a kopím přes rameno, na přilbě i vavřínový věnec nebo paprskovitá koruna
 - ▶ **Paprskovitá koruna u antoninianů jako jejich nominálové označení přímo nutná**

Císař triumfující - Vzácnost!

- ▶ Císař v triumfálním zlatem vyšívaném rouchu s nachovými pruhy (*toga purpurea, picta, trabea*)
 - ▶ **Tzv. trabea** – poprsí, ke kterému patří i žezlo ze slonoviny (*scipio eburneus*) s orlem

Realistické pojetí panovnického portrétu (rané císařství)

- ▶ Věrnost podobizen římských císařů na jejich mincích
 - ▶ Svědectví přináší i Francesco Petrarca (dopis 25.2. 1355 svému příteli, že daroval Karlovi IV. několik mincí s portréty římských císařů: „... daroval jsem mu několik zlatých a stříbrných mincí s podobami našich panovníků, popsaných ...starodávnými písmeny; ty mince bývaly mým potěšením; byla mezi nimi **i tvář císaře Augusta téměř jako živá.**“)

RUB

- ▶ Spolu s lícem nedílnou součástí jednoho celku
- ▶ Přesto má i svou specifickou úlohu
- ▶ V rubních legendách pokračuje někdy císařova titulatura z líce ražby
- ▶ Společným jmenovatelem: císař, jeho vláda, osobní účast císaře při významných obřadech, osobní styk císaře s vojskem

císař a zásluhy císaře

- ▶ Císař: jeho narození, osobní vyznamenání, zvláštní tituly, jeho aktivita » ústřední motiv státní propagandy
 - ▶ U Augusta: kozoroh (capricornus)
- ▶ Zásluhy císaře – konkrétní vyznamenání, které císař obdržel
 - ▶ U Augusta : kulatý štít (clipeus) – dostal od senátu a římského lidu za svou ctnost, dobrotivost, spravedlnost, zbožnost
 - ▶ Kulatý štít s dvouřádkovým nápisem (jako samostatný typ nebo i v kombinaci s jinými motivy):
S(enatus)P(opulus)Q(ue)R(omanus)/CL(ipeum)V
(irtutis in curia lulia ponit iussit)

Osobní účast císaře při významných obřadech

- ▶ Obětní scény s panovníkem, který obětuje nad oltářem nebo před chrámem
- ▶ Císař jako hlavní účastník diplomatických aktů, zvl. při dosazování vazalských vládců v územích těsně přilehlých k římské říši

Osobní styk císaře s vojskem

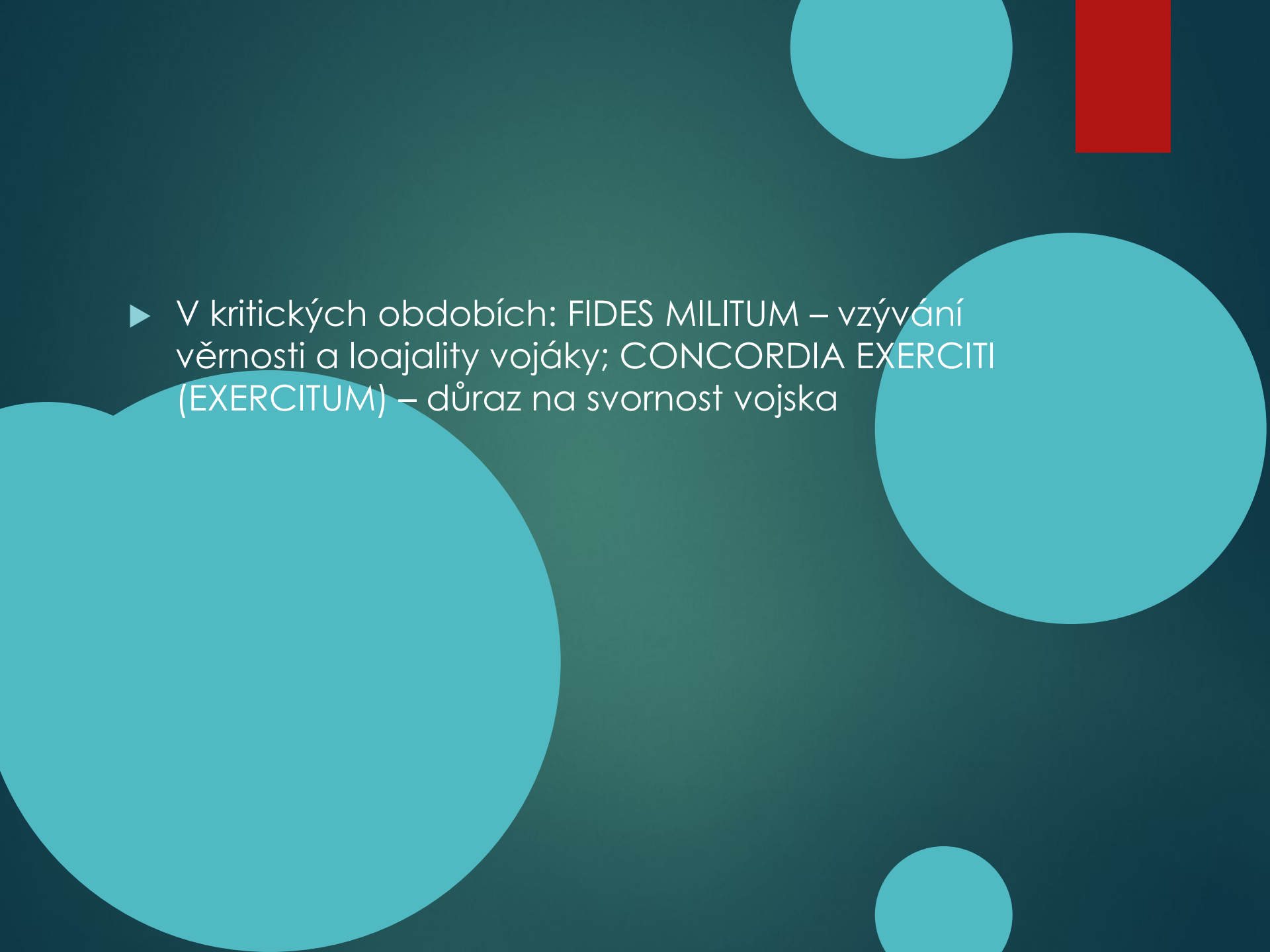
- ▶ Obraz panovníka, jak z vyvýšeného řečniště promlouvá k vojákům nebo k členům prétoriánské gardy
- ▶ Řečnickou scénu provází legenda
 - ▶ **ADLOCVTIO** (=proslov, řeč) doplňovaná např. AVG, AVGVSTI, AVGVSTORVUM
 - ▶ Proslov k prétoriánům, císař oděn v toze (Caligula, Nero), legenda upřesněna: **ADLOCVUTIO COH(ortium)** (=řeč ke kohortám, tj. prétoriánským)

Náboženská symbolika

- ▶ Umožňovala stání propagandě postihnout obecné ale i konkrétní rysy vlády jednotlivých císařů
 1. Podpora úcty ke starým **olympským božstvům** (spojeno s císařem a jeho rodem)
 2. Uctívání tzv. **personifikací**= abstraktních představ, zosobňujících některé panovníkovy vlastnosti (prozřetelnost, shovívavost, štědrost, ...)

Personifikace

- ▶ K nejčastějším typům na rubu mince: PROVIDENTIA
- ▶ V prvních stoletích: FELICITAS, FELICITAS TEMPORUM
- ▶ Ve 3. stol. důraz na: SECURITAS SAECULI, SECURITAS PERPETUA, SECURITAS PUBLICA
- ▶ Za Septima Severa a zejm. ve 3. stol.: PAX AETERNA
 - ▶ V kontextu širší legendy představa věčného míru vyjádřena na mincích už dříve

-
- ▶ V kritických obdobích: *FIDES MILITUM* – vzývání věrnosti a loajality vojáky; *CONCORDIA EXERCITI (EXERCITUM)* – důraz na svornost vojska

Náboženské symboly – poskytnutí komplexnosti

- ▶ Možnost postihnout úspěchy jednotlivých císařů a prospěšnost jejich vlády pro římské obyvatelstvo
- ▶ Obecné symboly někdy konkretizovány legendami, popř. atributy
- ▶ Realisticky pojaté rubní obrazy zejm. v 1., popř. 2. stol. po Kr. (v době, kdy bylo impérium na vzestupu)

Realistické pojetí

- ▶ Z formálního hlediska realisticky vyjádřené všechny scény, v nichž vystupuje sám císař
- ▶ Realistické už samy o sobě čtené architektonické typy:
 - ▶ Chrámy, oltáře, triumfální oblouky, sloupy, sochy, mosty aj. jako např. Circus Maximus, Colosseum, římská tržnice , přístavy reprodukovány s velkou PŘESNOSTÍ
- ▶ Dokumentární hodnotu lze plně ocenit pokud se stavba do dnešní doby nezachovala

Příklady staveb na mincích

- ▶ Neronovy sestercie ražené v Římě a v Lugdunu mezi léty 64 – 67 po Kr.
 - ▶ Vyobrazen **Neronův oblouk** na Kapitolu z r. 62 po Kr.
 - ▶ Vyobrazeno molo, kotvící lodě, maják se sochou Neptuna + legenda:AVGVSTI POR(tus)OST(iensis) (ostijský přístav znovu vybudoval Claudius a otevřel jej Nero)
- ▶ Neronovy dupondie emitovány v Římě a v Lugdunu mezi léty 63-65 po Kr.
 - ▶ Vyobrazena tzv. **macellum magnum** + legenda: MAC(ellum) AYG(usti)
- ▶ Titův sestertius vydaný v Římě v r. 80 po Kr.
 - ▶ Vyobrazeno průčelí **Kolosea** zvenku a zadní část stavby zevnitřku BEZ LEGENDY (sám obraz dostatečně výmluvný)
- ▶ Traianův sestertius emitovaný v Římě mezi léty 104 -111 po Kr.
 - ▶ Vyobrazena část stavby **Cirku Maximu** (okružní kolonáda, vnitřek závodiště a obelisk dovezený z Egypta)

Daňový útlak na rubu mincí

- ▶ Caligulovy quadranty z let 39 a 40/41 po Kr.
 - ▶ Nápis: R(emissa) cc(ducentesima) (=když byl prominut dvoustý díl, tj. daň z obratu)
- ▶ Nervův sestertius vydaný v Římě v r. 97 po Kr.
 - ▶ Palmový strom mezi velkými písmeny S(enatus) a C(onsulto), opis: FISCi IUDAICI CALYMIA SYBLATA (=když byly odstraněny křivé žaloby, které se objevovaly při vybírání židovské daně)

Propagační funkce

- ▶ Na lícních ale zejm. na proměnlivých rubních typech ražeb
- ▶ Je evidentní a obecně se pokládá za nespornou
 - ▶ Zpochybňoval pouze Jones a jeho stanovisko později podpořil Crawford

Propaganda

stanoviska historika J. Vogta

- ▶ „Cílevědomě, s propagačním záměrem nebyly navrhovány rubní typy jen pro mince ražené v římské mincovně, ale promyšlen byl i výběr reversních obrazů pro emise z oficiálních mincoven v provinciích.“
- ▶ „... obecné rysy státní politiky se projevovaly jak na reversech ražeb vydaných v Římě, tak i na rubech mincí z Alexandrie.“
- ▶ Význam obrazových sdělení pro obyvatele římské říše uznává, byť s výhradami, i sám Jones

Vladař na sklonku raného císařství

- ▶ Představuje se jako bůh, popř. panovník z boží milosti nejen v lícních legendách a portrétu, ale i v některých rubních typech
- ▶ Typologické vazby mezi aversem a reversem jsou přirozeným důsledkem, že mincovní obrazy a legendy byly nástrojem promyšlené propagandy